

«Үлчәп булмый сине, замана...»

«Авыр димим сине, жиңел димим,
Үлчәп булмый сине, замана».

Кадыйр Сибгатуллин.

Айгөлнен мәктәптә уқыган чагында: «Безнең ун елга бер булса да сезне күрәсебез килә», – дип язучыларга хат язғанын, аннары мәктәпкә шагыйрь Роберт Миннүллинның кунакка күлгөнен хәтерлім. Безнең авыл Казаннан бик ерак, язучыларның сирәк кунак булуы гажәп тә түгелдер. Әмма ижа-ди күңелле балаларга анлатып кара син шуны?! Бала чактан әдәбиятка гашыйк авылдашым хәзер инде үз каләмен сыный, ижат дөньясында кайный. Әңгемәне без аның яңа китабы чыгу унаеннан кордык.

– Айгөл, яңа табадан тәшкән китабың «Бәллүр богау» дигән повесть белән ачыла. Монда тормыш авырлыкларың жиңгән сәнгать дөньясына тугрылык хисе тасвирлана. Бу хакта язарга ни этәрдә? Әсәр геройлары – театрның 100 еллыгында искә дә алынмаган, кадерсезгә калган танылган артистның һәм аның оныгының прототиплары кемнәр?

– Мин үземне белә-белгәннән театр дөньясына гашыйк булып үстем. Чо-рына хас булганча, безнең күрше Усы авылы клубына элегрәк Әлмәт, Мин-зәлә театрларының, Күчмә театрның юлы өзелми иде. Камил Вәлиев, Луиза Солтанова, Роза Салихова, Инсаф Фәхретдинов, Исламия һәм Хәлил Мәхмутовлар... – аларның уен осталыгына сокланмый мөмкин идеме соң?!.. Аннан

соң, күзләрем талғанчы пьесалар уқырга яраттым мин. Энинен: «Сина боларны уқырга иртәрәк өле», – дип кайбер китапларны ераккарак алып куюы да ярдәм итмәде. Шул пьесалардагы геройларны хыялымда сәхнәгә «менгеп», аларны үземә таныш артистлардан «үйнатып», мәш килә идем. Туфан Миннүллинның «Ай булмаса, йолдыз бар», Шәриф Хөсәеновның «Зәбәйдә – адәм баласы», Хәй Вахитның «Ике килен-килендәш», Илдар Юзеевның «Сандугачлар күлгән безгә» кебек әсәрләрен ничәшәр кат уқыганмындыр, санын исәпләсәм, үзем дә ышанмас идем... Университетта уқыган елларымда Камал театрында булсын, Тинчурин театрында – карамаган бер генә премьера да калмагандыр. Шунысына шаккатам – барлы-юклы стипендия ничек житкәндер... Менә шул спектакльләрне, театр биналарының баскычларын, коридорларын сагынам. Хәзер дә, жай чыкканда, Казан-Чаллы арасындагы чакрымнарны санап тормыйча, гайләбез белән театрга дип махсус чыгыш киткән чакларбызы була. Чаллы театрына исә сукмакка тузан кундырган юк... «Бәллүр богау» повесте менә шушы мәхәббәт нәтижәсендә язылды. Данлыклы Минзәлә театры, аның тәүге артистларыннан берсе Нурия Гыйззәтуллина белән ара-лашу күңелемдәге кайбер сорауларга жавап табарга ярдәм итте. Үзем өчен шуны ачыкладым – замананың нинди булуына карамастан, кешене хезмәт ярату һәм күңел байлыгына омтылу

Кеше итә. Тиеннәр генә түләнгән хезмәтенә чын-чынлап гашыйк булып, фанатларча эшләгән кешеләр бүген дә аз түгел. Шул ук театр артистлары, балалар бакчасы тәрбиячеләре, укытучылар, китапханәчеләр, шәфкатъ туташлары... Аларның бик күбесе үzlәре сайлаган дөньяга бәллүр богау белән бәйләнгән дә инде.

— Ничек уйлайсың, бүгенге заманда ижат әһелләренең кадере югалу ул үзләләрдәге рухи байлык, зәвыйк саегу билгесеме?

— Кайсы гына заманны алыш карымыйк, ижат әһелләренең үzlәре яшәгән чорда кадере булдымы икән? Бу урында Тукай сүzlөрнән дә артык итеп әйтеп булмас кебек:

Бармыни бездә гомумән
чын кеше кадрен белү?
Без аны кайдан белик,
мискин үлеп анлатмагач?!

Талантлары очен тоталитар режим корбанына әйләнгән татар язучыларын гына искә төшерик: Ф.Бурнаш, Г.Ибраһимов, К.Тинчурин, М.Галәү, Х.Туфан, А.Гыйләҗев, И.Сәлахов... бу исемлек шактый озын. Термә этләренә азык булган Мохтар Мутин, исән чагында әлләни кадер-хәрмәт күрмәгән Салих Сәйдәшев, халық артисты дигән исемнән мәхрүм калган Зифа Басыйрова... – кадерсезләр сәхнә кешеләре арасында да бихисап. Шулай да, бүгенге белән чагыштырганда, элек кешеләр рухи яктан күпкә бай булгандыр, мөгаен. Авырлыклардан сынып төшәм дигәннәргә халық мәхәббәте терәк булгандыр. Бәхетсезлектән, кайгы-хәсрәттән онтылу юлын эзләп, кеше матурлыкка – китапка, жыр-монга, театр сәнгатенә мөрәҗәгать иткәндер. Бүген исә ин куркынычы – кеше өстен-

нән акча идарә итә. Адәм баласының телендә акча, акча, акча... Балалар бакчасында, мәктәптә жыелыш була калса, ата-ананың башында бер генә сорау: «Нәрсә очен ничә сум жыярлар?» Еласаң ела, көлсәң көл: без бит банкта чиратта торып, акча түләгән очен дә акча тулибез. Бүгенге буын балалары «тала, үтер, көчлә» принцибы белән тәрбияләнә. Аларны шундый мультфильмнар, компьютер, телевизор «тәрбияли». Ата-ананың бала күнеле, аның эчке дөньясы турында уйланырга вакыты юк. Элеге дә баягы, ул акча эшли, дөнья малы артыннан куа. Кешедә зәвыйк дигән нәрсә сәгатьләп түгел, минутлап түбәнәя шикелле. Шәрәлеккә һәм мәгънәсезлеккә дан жырлаган эстрада, билдән түбән мәзәкләре аша телевидениены һәм сәхнәне яуларга маташкан «театрлар», очы-очка яланмаган жәмләләр белән сәхнәгә менгән алыш баручылар; мәңгелеккә күчкән олпат шагыйрьләрдән юлы-юлы белән урланган шигырьләренә үzlәренең «шедеврын» ялгап шигырь чыгаручылар, шул шигырьгә тегеннән-моннан урланган көйләрне ямаштырып жыр әвәләүчеләр, әлеге «жыр»ны компьютер ярдәмендә ялтыратып, алтын дип халыкка тәкъдим итүчеләр һәм шуларның барысын авыз ерып, алкышлап каршы алган тамашачы – зәвыйк турында менә шулар сөйли. Әдәби бүлектә эшләгәч, «шигырь язган идем» дип яныма килүчеләр шактый. Шигырьләрнең журналга бирердәйләре дә очрый. Кайберәүләрнеке исә – чыктым аркылы күпердән ерак китә алмый, көндәлеккә яза торган шигырьдән дә кайтышрак. Андыйларны, әлбәттә, кире борасың. Ни гажәп, берникадәр вакыт

Үтүгө, әлеге чиле-пошли әйбер жырга әйләнеп, радиодан, телевидениедан яңырый башлый, хит-парадларның алғы баскычына менә. Ул шигырләр-ней қитап булып басылып чыгуын әйтеп тә тормыйм инде. Бу да – безнен зөвүкның көзгесе...

– «Синең өчен яшим» – икенче китапың. Аңа хәтле балалар өчен чыккан иде. Укучыларның кайсы яқынрак – өлкәннәреме, әллә нәниләреме?

– «Болытта жиләк үсә» – балалар өчен язылған китап булса, «Синең өчен яшим» нигездә өлкәннәр өчен хикәләрне үз эченә ала. Һәр икесе дә зур жа-вағылык таләп итә, дип уйлыйм. Һәр жәмләмне, монысы балалар, монысы олылар өчен дип аерыш тормыйча гына, иллешәр, йөзәр тапкыр уқый торған гадәтем бар минем. Укучы, ничә яштә булуына карамастан, китаптан матурлык табарга тиеш. Гыйбрәтле хәлләр турында уйланырга, үз язмышы белән чагыштырырга, келәргә яки еларга тиеш. Балаларны тәмле кәнфит, шоколад белән хәйләләп була, әмма мәгънәсез буш китап белән алдау мөмкин түгел. Аларга үз тормышларыннан алынған вакыйга, мажара, үз яштәшләре белән очрашу кызык. Балалар – ин гадел хөкемдар кебек, алар өлкәннәргә караганда да таләпчән-рәк. Димәк, жаваптылыкны да иkelәтә, өчләтә күбрәк сорыйлар дигән сүз.

– Айгәл, сүзебезне Чаллыда дөнья күрүче «Мәйдан» журналына таба борыйм эле. «Мәйдан» – үзенчәләкле журнал. Аның үзенчәлеге сәнгать ияләрәнәң ижатларын бербәтен итеп тәкъдим итүдә – әсәрләрә белән бергә язучының иҗади тормыш ельязмасы, тәнкыйтьчеләр сузе, каләмдәшләре-

нең истәлекләре урын ала. Шул ук вакытта «Мәйдан» язучыларның туган якларында да булырга өлгөрә... Еш қына журналның кайбер саннары билгеле бер шәхес китабын хәтерләтә. Журналны бу рәвешле оештырып чыгару ихтыяжын аңлатып үтсәң иде.

– Мәктәпләргә очрашуга баргач, «Мәйдан» журналы энциклопедиягә тиң», – диючеләр белән еш күрешәбез. Чыннан да, журналның аерым язучыга багышланып, аның турындағы мәгълүматны кыска һәм шул ук вакытта күпъяклы итеп чагылдыруы иғтибарга лаек. Язучының биографиясе, китаплары исемлеге, тезмә һәм чәчмә әсәрләре, публицистикасы, аның турындагы язмалар барысы бергә тупланып, укучы өчен әзер энциклопедиягә әйләнә. Төсле «Мәйданчык» күштимтасы исә балалар өчен менә дигән бүләк, үзе бер китапчык. «Халык китаптан бизде» дип зарланышкан заманда язучыларбызының ижатын шуши рәвешле укучыга житкерү чор таләбе, чор ихтыяжы дияр идем.

– Инде янәдән синен ижатка әйләнеп кайтып, әсәрләреңә хас бер үзенчәлеккә тукталасы килә. Күп кенә хикәяләрендә үткән заман һәм бүгенге чор параллель рәвештә янәшә бара. Шул рәвешле бүгенге көн проблемаларын ике яссылыкта карап чишәргә омтыласың кебек. Ни өчен шундый алым кулланасың?

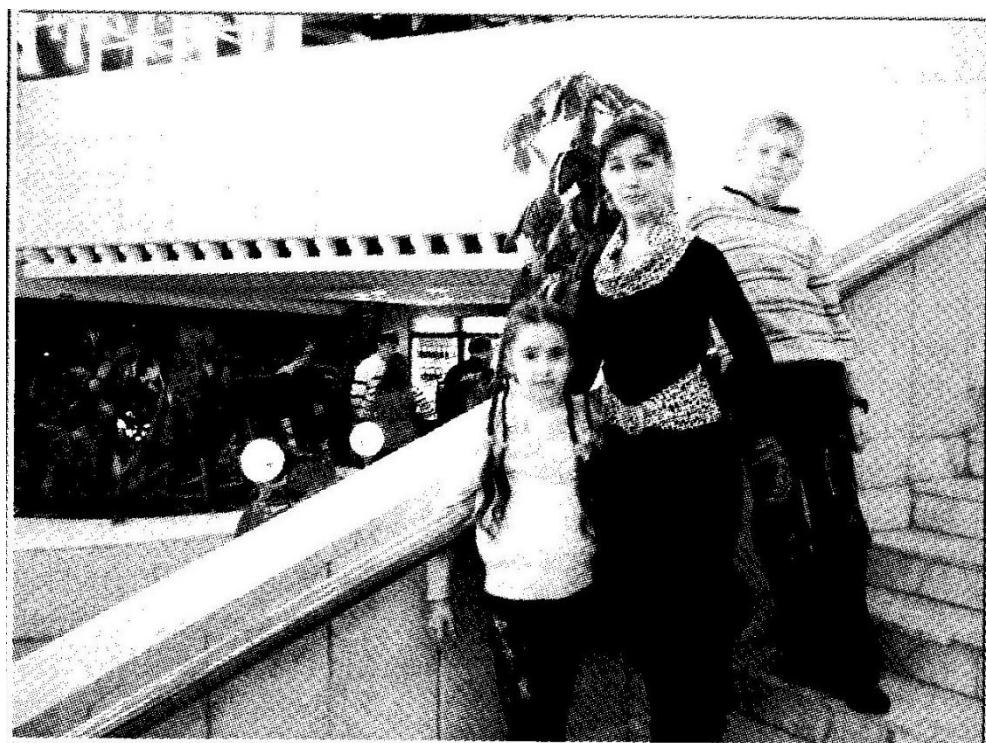
– Минем ин яратканым – михнәтле елларны үз башыннан кичергән өлкән буын кешеләрен тынлап утыру. Алар бер-бер артлы мәңгелеккә китең бара, үзләре белән бергә күпме истәлекне алыш китәләр бит! Безней балаларга үткәннәрнең гыйбрәтле авазын кемнәр ирештерер? Тормышны чупа-чупс,

чиңсы, кока-кола ише тәмле нәрсә генә итеп кабул иткөн буында үз теле, милләте, дине, әдәбияты турында фикер йөртерлек шәхесләр табылырмы? Алар үткәннәр һәм киләчәк арасында чокыр казучылар түгел, киресенчә, күпег салучылар булырмы? Ни өчен бүтен балаларны бакчадагы гөлләр, на-вада йөзгән каурый болытлар, миләш тәлгәшендәге чык тамчысы түгел, компьютердагы үтереш уеннары күб-рәк кызыксындыра? Хәер, балалар гы-на түгел, олылар үzlөре дә көннән-көн компьютер колына өверелеп бара. Төн уртасына кадәр бер-берсе белән «кон-такт»та утырган кешеләр арасында үзара жәнлә аралашуга урын юк, гомумән, күрешкәч сейләшергә сүз юк – компьютер аша алар күптән

бер-берсенең һәр сулышыннан хәбәр-дар... Колга әйләнгәннәр белән идарә итү шулкадәр уңайлы... Инде нинди генә ысуултар кулланып карамыйлар: аракы һәм сыра сазлыгына батыру дисенме, наркотиклар, агу тутырыл-ган ризыклар белән сыйлау дисенме, бетмәс-төкәнмәс телевизион шоулар, уен автоматлары белән ымсындыру дисенме... Инде килеп, мәктәбен, мәдәниятен, әдәбиятын, телен тәбе-тамыры белән юк итмәкче булалар, адәм баласы күндәм генә яши бирә. Менә шуши коллых психологиясенән ни-чек котылырга – шул сорауга жавап табасы иде...

– Элеге сорауга жавапның укучылар белән бергәләп табылуын телим һәм иҗатында уңышлар юлдаш булсын!

Эңгәмәдәш – Айзирәк ГӘРӘЕВА.
2011 ел, Интертат.ру

Камал театрына гаилә белән «культпоход». 2008 ел